

УДК 159.9:61

Лось О.М.

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСОБИСТІСНИХ СКЛАДОВИХ У
ГРУПАХ З ПРОСТИМИ ТА ОСОБЛИВИМИ УМОВАМИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Херсонський державний університет

У статті розглядаються властивості, що характеризують прогресивний розвиток особистості у процесі професійної діяльності. Аналізується актуальний рівень сформованості особистісних складових у групах із різним стажем та умовами професійної діяльності.

Ключові слова: особливі та звичайні умови професійної діяльності, здатність до інтерналізації, усвідомлення життєвих подій, значимість професійної реалізації.

The article discusses the properties that characterize the progressive development of the individual in the course of professional activities. We analyze the current level of formation of personality components in groups with different experience and Conditions profession.

Keywords: special and ordinary conditions of professional activity, the ability to internalize, the perception of life events, the importance of professional realization.

Професійна діяльність є найважливішою складовою життєдіяльності людини. Ще раз відзначимо, що входження людини в професію закономірно призводить до формування професійного образу життя, особливості якого визначаються, в першу чергу, умовами професійної діяльності [2; 3]. Професійний розвиток – доволі складний процес, що має циклічний характер; людина не тільки удосконалює свої знання, вміння й навички, розвиває професійні здібності, але й може відчувати і негативний вплив цього процесу. Такий вплив призводить до появи різного роду деформацій і станів,

які знижують не тільки професійні успіхи, але й негативно проявляються у «непрофесійному» житті. Характеристиками прогресивного розвитку особистості у професії є такі особистісні особливості як інтернальність, усвідомленість життя, широта й вираженість кар'єрних орієнтацій, комунікативність, соціальна адаптивність [1].

Професійна діяльність фахівців багатьох галузей в сучасному суспільстві відбувається в складних умовах, що позначаються поняттями «особливі», «важкі», «кризові», «стресові». У сучасній психологічній літературі велика кількість робіт присвячена різних видів професійної діяльності в особливих умовах [1;3]. Розглядаються такі аспекти діяльності людини в особливих умовах як особливості професійних факторів, функціональні психічні стани, психологічні якості людини.

Метою статі є аналіз рівней сформованості особистісних складових у групах професіоналів напряму «людина – людина» із різними умовами професійної діяльності на прикладі професійної діяльності медичних сестер, які працюють в звичайних та особливих умовах.

Для вивчення актуального рівня сформованості досліджуваних особистісних якостей у підвибірках досліджуваних, виокремлених у результаті перетину дихотомічної величини «Умови роботи» (категорії: «звичайні умови», «особливі умови») із трихотомічною величиною «Стаж роботи» (категорії: «перший рік», «третій рік», «п'ятий рік») застосовувалися множинні порівняння. Усього було здійснено три парних порівняння: між групами звичайних та особливих умов у межах стажевих груп (3 порівняння).

До аналізу були включені показники, що характеризують інтернальність (тест «Рівень суб'єктивного контролю»), усвідомленість життя (тест «Змістожиттєві орієнтації»), кар'єрні орієнтації (методика «Якоря кар'єри»), комунікативності й гендерної ідентичності (Фрайбурзький особистісний опитувальник), адаптивність (тест-опитувальник Соціальної адаптивності).

Виходячи з моделі дослідження, окремі показники емоційної дисгармонійності й особливості вигорання не оцінювалися у даному підрозділі. У таблицях наводились лише статистично значимі відмінності.

Аналіз парних порівнянь особистісних характеристик між медсестрами, які пропрацювали один рік, в звичайних і особливих умовах (табл. 1), показує, що ті з них, хто робить в особливих умовах, характеризуються набагато більш високими значеннями інтернальності порівняно з колегами. Це стосується таких сфер, як виробничі, міжособистісні, сімейні взаємини, а також здоров'я. Для медсестер, що зайняті в звичайних умовах, характерна порівняно більша зорієнтованість на задоволення сьогоденним днем (шкала «Процес життя»).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз особистісних характеристик медсестер, які проробили один рік в особливих та звичайних умовах.

Показник	Умови роботи				T	p
	Звичайні		Особливі			
	M	m	M	m		
Інтернальність в області виробничих відносин	4,644	0,221	5,860	0,207	-4,023	0,000
Інтернальність в області міжособистісних відносин	5,644	0,340	6,930	0,241	-3,088	0,003
Інтернальність в сімейних відносинах	4,822	0,221	6,302	0,178	-5,221	0,000
Інтернальність відносно здоров'я і хвороби	3,822	0,199	5,326	0,181	-5,580	0,000
Процес життя	28,111	1,032	21,837	0,941	4,491	0,000
Менеджмент	6,391	0,218	5,526	0,152	3,261	0,002
Автономія	6,953	0,208	5,342	0,133	6,523	0,000
Інтеграція стилів життя	5,513	0,137	4,844	0,113	3,759	0,000
Відкритість	5,089	0,208	4,140	0,263	2,830	0,006
Легкість ієрархізації сигналів соціуму	3,332	0,090	2,904	0,097	3,225	0,002
Точність орієнтації в соціальних очікуваннях	3,243	0,093	2,825	0,096	3,128	0,002
Готовність до подолання невдач	2,885	0,095	3,299	0,106	-2,909	0,005

Готовність до досягнення мети	2,886	0,095	3,308	0,104	-2,997	0,004
-------------------------------	-------	-------	-------	-------	--------	-------

Згідно з опитувальником «Якоря кар'єри» ті медсестри, що роблять у звичайних умовах, здебільшого зорієнтовані на інтеграцію різноманітних сторін життя, намагаються збалансувати свої інтереси. Вони у період першого року роботи більше цінують власну незалежність у діяльності, прагнуть робити усе на власний розсуд. Також вони активніше відчують кар'єрні амбіції й прагнення до досягнення влади. Такі медсестри більш інтенсивно прагнуть довірчо-відвертої взаємодії з оточуючими, легше розуміють істинні причини різноманітних подій, вчинків інших людей, краще оцінюють вимоги соціального оточення з приводу їх взаємодії, прогнозують зміни стану і поведінки людей, передбачають результат свого впливу на них. У свою чергу їх колеги, які працюють в особливих умовах, володіють більш вираженими властивостями, пов'язаними із силою Его та Над-Его – такими як завбачливість, проникливість, обережність. Вони більш цілеспрямовані, організовані, володіють більш розвиненими і самоконтролем, і саморегуляцією, саморефлексією, реалістичністю бажань.

Таким чином, при зрізі на начальному періоді входження в професію вже відзначаються значимі відмінності між медсестрами, працюючими в звичайних і особливих умовах. Перші легше сприймають наявні складності, оптимістичніше налаштовані щодо кар'єрних перспектив, активніші у міжособистісній комунікації. Другі ж прагнуть проявляти більшу відповідальність, організованість, контролювати свої дії та керувати ними, що може призводити до більш високого рівня психоемоційного напруження. Відповідно, первинна адаптація середнього медичного персоналу до умов роботи в особливих умовах протікає більш напружено.

Порівняльний аналіз особистісних характеристик медсестер, які проробили три роки в особливих і звичайних умов, виявляються такі характерні відмінності між ними. У тих, хто працює в звичайних умовах, превалюють інтернальність в області досягнення, у тих, хто в особливих

умовах – превалує інтернальність в області здоров'я. На даному етапі медсестри, що роблять в особливих умовах, характеризуються більш вираженими цілями на майбутнє, які надають їх життю більшу змістовність, направленість та часову перспективу. Вони частіше сприймають себе як сильні особистості, які володіють достатньою волею вибору, щоб побудувати своє життя у відповідності зі своїми цілями й уявленнями про її сенс. Стосовно кар'єрних орієнтацій на третьому році стажу, також як і на першому, помічається превалування автономії й інтеграції стилів життя у тих медсестер, які роблять в особливих умовах. У них також помітні набагато вищі значення за такими шкалами методики «Якоря кар'єри», як «Служіння» й «Виклик». Тобто, на вказаному етапі у них позначається порівняно більша роль кар'єри у власному житті, ніж у їх колег, які працюють у звичайних умовах.

Можна сказати, що медсестри, які роблять в особливих умовах, характеризуються більшою відвертістю, як у спілкуванні, так і в засвоєнні нового досвіду, фемінністю, стійкістю емоційних переживань. Вони проявляють більшу готовність активно впливати на розвиток подій у новій та змінній ситуації з метою досягнення успіху, долати перепони і складності, які виникають в адаптаційній соціальній ситуації в напрямку гармонізації взаємин із середовищем. Відповідно, відрізняються такі медсестри й більшою адаптивністю.

Протягом перших трьох років професійної діяльності у медсестер, які працюють у звичайних умовах, відзначається зріст показників, які відповідають за визначення сторони інтернальності, стійкості й цілеспрямованості, розширення кар'єрних орієнтацій і, разом з тим, зниження показників автономії. Це можна інтерпретувати як процес активної інтроспекції корпоративних цінностей і підпорядкування власних цілей колективним. У їх колег, які працюють в особливих умовах, даний період характеризується деякими зниженнями відчуттів суб'єктивного впливу на події, що відбуваються, на що й вказує зниження рівня інтернальності. Це й

визначає зниження тиску зі сторони контролюючих інстанцій особистості. З іншої сторони, такі досліджувані, порівняно із колегами які проробили тільки рік, у більшій мірі розширяють свій адаптаційний потенціал і кар'єрні орієнтації. Дані тенденції призводять до того, що на третьому році стажу роботи за фахом медсестри, яка проробила в особливих умовах, численно переважають над тими своїми колегами з дитячої лікарні за середнім значенням багатьох досліджуваних показників, за винятком інтернальності в області досягнень і маскулінності.

Таким чином, етап реалізації у професії, що пов'язаний із п'ятирічним досвідом роботи медсестрою у загальних рисах характеризується такою динамікою. Для групи осіб, зайнятих, у звичайних умовах, необхідно відзначити порівняне зростання вираженості всіх кар'єрних орієнтацій, що вказує на більшу роль кар'єри в особистісній спрямованості, а також на підвищену адаптивність особистості. Тоді як для їх колег, чия професійна діяльність протікає у звичайних умовах, важливо вказати на підвищення рівня інтернальності, на збільшення вираженості лише декотрих кар'єрних орієнтацій, а також на зниження інтенсивності міжособистісної взаємодії, у сполученні зі зростанням соціальної далекоглядності. В останньому випадку можна передбачити більший тиск з боку робочої обстановки і колективу.

Результатом описаних тенденцій є актуальний рівень сформованості особистісних складових після п'яти років роботи у якості медичних сестер і відбитих у таблиці 2 у вигляді порівняльного аналізу.

Порівняльний аналіз показує, що на етапі п'ятирічного стажу середній медичний персонал, зайнятий в особливих умовах, характеризується більшою ніж у їхніх колег, що проробили у звичайних умовах, інтернальністю у таких областях як досягнення, невдачі й власне здоров'я. Високий ступінь небезпеки роботи в особливих умовах, визначає, на нашу думку, той факт, що порівняно більша інтернальність в області здоров'я відзначена у медсестер, які працюють в особливих умовах, на всіх зрізах. Відповідно, вони вважають себе багато у чому відповідальними за своє здоров'я й вважають, що

усунення ризику захворювань залежить переважно від їх власних дій щодо профілактики, дотриманню гігієни, використанню засобів індивідуального захисту тощо.

На п'ятому році роботи медсестри, працюючи у звичайних умовах, більш певні у тому, що їх життя підвладне свідомому контролю, у них більш виражена здатність захиститися від негативного впливу стрес-факторів звичайних життєвих ситуацій. Тоді як їх колеги прагнуть до більшого рівня взаємодії із оточенням за високого рівня самокритичності, також вони характеризуються більшою загальною адаптивністю й схильністю дотримуватися маскуліних стереотипів у поведінці.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз особистісних характеристик медсестер, які проробили п'ять років в особливих і в звичайних умовах

Показник	Умови роботи				T	p
	Звичайні		Особливі			
	M	m	M	m		
Інтернальність в області досягнень	4,857	0,235	6,415	0,306	-4,033	0,000
Інтернальність в області невдач	5,048	0,312	6,659	0,267	-3,919	0,000
Інтернальність відносно здоров'я і хвороби	5,548	0,196	6,415	0,221	-2,934	0,004
Локус контролю - життя	23,119	0,921	18,927	0,868	3,313	0,001
Менеджмент	7,317	0,198	6,227	0,199	3,885	0,000
Інтеграція стилів життя	6,812	0,172	7,737	0,180	-3,712	0,000
Підприємництво	6,536	0,140	5,805	0,192	3,079	0,003
Товариськість	4,619	0,215	3,610	0,244	3,100	0,003
Урівноваженість	4,857	0,274	3,585	0,226	3,580	0,001
Відкритість	4,952	0,231	6,049	0,188	-3,682	0,000
Маскуліність-фемініність	3,929	0,273	7,829	0,347	-8,824	0,000
Загальний показник адаптивності	3,340	0,075	3,659	0,077	-3,033	0,003

Підводячи підсумок, слід зазначити, що у вказаних професійних групах по мірі зростання стажу роботи спостерігаються процеси як прогресивного, так і регресивного розвитку особистості у професії. Такий вплив призводить до появи різного роду деформацій і стонів, які знижують не тільки професійні успіхи, але й негативно проявляються у «непрофесійному» житті.

Характеристиками прогресивного розвитку особистості у професії є такі особистісні особливості як інтернальність, усвідомленість життя, широта й вираженість кар'єрних орієнтацій, комунікативність, соціальна адаптивність. Ми бачимо, що зміни цих характеристик відбувається не синхронно й мають різну динаміку в досліджуваних професійних групах.

Література:

1. Бойко, В.В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других / В.В.Бойко. – М. : Филинь, 1996. – 472 с.
2. Гусейнов Р.А., Литвина А.М., Гаранина Е.А. Влияние социально-психологических факторов на качество работы сестринского персонала // Материалы III Всероссийского съезда средних медицинских работников. Часть 1. – Екатеринбург, 2009. – С.24-26.
3. Орел В.Е. Профессиональное развитие личности // Психология: Учебник для гуманитарных вузов / Под общей ред. В. Н. Дружинина. — СПб.: Питер, 2005. — С. 415 – 430.